

Іванова К.В.

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ІНДЕКСІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ В ІННОВАЦІЙНІЙ СФЕРІ ЕКОНОМІКИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ ТА НАЦІОНАЛЬНОМУ РІВНЯХ

В статті представлена система індикаторів впливу глобалізаційних процесів на господарську діяльність різнорівневих економічних суб'єктів, визначені часткові показники та розроблена факторна модель ступеню глобалізації інноваційної сфери економіки на регіональному та національному рівнях.

Постановка проблеми. Економічні відносини суб'єктів господарської діяльності сучасних країн формуються під впливом значної кількості національних та наднаціональних факторів. Глобалізація є тим наднаціональним фактором, який, прискорюючи міжнародні потоки фінансів, робочої сили, інформації, технологій, капіталів, інновацій, сприяє зростаючій взаємозалежності економік різних країн та їх розвитку. Проблема полягає у визначенні особливостей переходу України на інноваційну модель розвитку національної економіки та її підсистем під впливом глобалізаційних процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням глобальних економічних процесів присвячені роботи Білоруса О.Г., Лук'яненко Д.Г. [1], Гальчинського А.С., Геєця В.М. [2], Волкова О.І. [3] та ін. Цими авторами з'ясовувалися соціально-економічні наслідки глобалізації, до яких відносяться: поглиблення міжнародного розподілу праці, подолання стратегічних ризиків інноваційної діяльності на мегарівні економічної системи, поява метатехнологій інформаційного обміну тощо. З метою визначення необхідних умов забезпечення науково-технічного та інноваційного співробітництва національних підприємств з іноземними партнерами науковцями досліджувалися можливості адаптації та розвитку національної економічної системи України в світовому господарстві.

Деякі вітчизняні та іноземні дослідники процесів глобалізації роблять акцент на визначенні останніх як вищої стадії інтернаціоналізації всіх сфер національного і світового господарства, перед усім, інноваційної сфери, через підсилення інтенсивності обміну інформацією, технологіями, інноваціями тощо [4, с. 152–153; 5, с. 47–48; 6; 7; 8, с. 29]. На наш погляд, саме поглиблений аналіз процесів глобалізації дозволить більш якісно визначити особливості дифузії інновацій в межах національної економічної системи та її регіональних підсистем.

Постановка завдання. Враховуючи вищесказане, метою даної статті є визначення і розрахунок індексів глобалізації господарської діяльності суб'єктів в інноваційній сфері національної економіки. Для досягнення визначеної мети необхідно вирішення наступних задач:

- провести структурування характеристик впливу глобалізаційних процесів на господарську діяльність економічних суб'єктів за рівнями їх організації;
- розробити систему часткових показників глобалізації на регіональному та національному рівнях;
- розрахувати інтегральні показники глобалізації, що визначають зміну частки інноваційних операцій, здійснених економічними суб'єктами на мегарівні, у порівнянні зі змінами цих операцій на національному (регіональному) рівні.

Викладення основного матеріалу досліджень. Поглиблення досліджень впливу глобалізаційних факторів на активність економічних суб'єктів в інноваційній сфері національної економіки має стосуватися розробки системи індикаторів процесів глобалізації (табл. 1). Деякою мірою, ці індикатори досліджувались в працях вітчизняних та зарубіжних вчених [4, с. 151–157; 5, с. 47–51; 9, с. 24–28; 10, с. 150; 11, с. 36–37; 12, с. 84], але не отримали системного теоретичного висвітлення. На наш погляд, в системі індикаторів процесів глобалізації найбільш суттєвішими є регіональний та національний рівні організації економічних суб'єктів. З позицій регіонального рівня більш ґрунтовно та комплексно виявляються наслідки взаємодій підприємств, організацій як мікроекономічних систем під впливом глобалізаційних процесів в інноваційній сфері. Національний рівень передбачає визначення найскладніших процесів взаємозв'язків економічних суб'єктів в ході їх інноваційної діяльності, коли можливі синергетичні ефекти формуються під домінуючим впливом “регіональної” та “світової” складової глобалізаційних процесів.

Згідно табл.1, на рівні підприємств тенденції глобалізації безпосередньо проявляються у збільшенні вартості договорів з іноземними партнерами та вартості чистого експорту інтелектуальної продукції; опосередковано – у збільшенні обсягу закордонних депозитів та кредитів в національній банківській мережі та зростанні частки іноземного капіталу в статутних фондах вітчизняних підприємств.

Вплив глобалізаційних процесів на рівні регіонів можна визначити через зміну науково-технічного потенціалу регіональних підприємств: збільшення кількості вітчизняних фахівців, які працюють за межами країни, та їх наукових праць, зростання чистого експорту інноваційної продукції в регіоні тощо. Національній економіці під впливом дії процесів глобалізації, реагують динамікою обсягів чистого експорту інноваційної продукції, зростанням потоків прямих і портфельних інвестицій, зміною співвідношень кваліфікованої та некваліфікованої робочої сили під впливом міграційних процесів, зміною питомої ваги високотехнологічної й сировинної продукції в структурі експорту та імпорту. На рівні світової економіки глобалізаційні процеси спричиняють поглиблення міжнародного розподілу праці, збільшення обсягів міжнародних інвестиційних проектів та потоків інвестицій, інновацій, тощо, які регулюються міжнародними інвестиційними структурами.

Таблиця 1. Система індикаторів, що характеризують рівень впливу глобалізаційних процесів на господарську діяльність суб'єктів в інноваційній сфері

Рівень економічної системи	Характеристики рівня впливу глобалізації
Регіони	<ul style="list-style-type: none"> - кількість фахівців, що виїхали з країни (емігрували або знаходяться в тимчасовому відрядженні); - кількість іноземних спеціалістів, що працюють на підприємствах регіону; - кількість наукових праць, виданих за кордоном або за спільною розробкою; - кількість придбаних за кордоном патентів, ліцензій тощо; - обсяг експорту та імпорту інноваційної продукції в регіоні; - кількість підприємств с іноземним капіталом;
Національна економіка	<ul style="list-style-type: none"> - обсяг експорту та імпорту інноваційної продукції в регіоні; - кількість наукових праць, виданих за кордоном або за спільною розробкою; - кількість придбаних за кордоном патентів, ліцензій тощо; - потоки прямих і портфельних інвестицій за кордон та в країну; - рівень міграції кваліфікованої робочої сили; - співвідношення високотехнологічної та сировинної продукції в структурі експорту та імпорту;
Світова економіка	<ul style="list-style-type: none"> - міжнародний розподіл праці; - місце країни в світовому інноваційному процесі; - обсяг та динаміка комплексних міжнародних інвестиційних проєктів (порівняно з загальними масштабами подібних проєктів всередині країни); - потоки прямих і портфельних інвестицій, що регулюються МВФ та іншими міжнародними інвестиційними фондами; - розвиненість міжнародної інноваційної інфраструктури.

Розвиток цих інституціональних структур світового ринку можна безпосередньо ідентифікувати з розвитком інноваційної інфраструктури сучасних національних економік. Якщо національні підприємства вийшли на ринок світових контактів, то їх керівництво зіткнулося з проблемою управління глобальним портфелем інвестицій, сутність якої полягає в пошуку вірогідних рентабельних капіталовкладень з розширенням економічного простору діяльності (від регіонального до світового рівнів).

Як відзначалося раніше, індекс глобалізації господарської діяльності економічних суб'єктів в інноваційній сфері доцільно розглядати на регіональному та національному рівнях. Отже, на базі характеристик, наведених в табл. 1, виділимо часткові показники глобалізації на регіональному та національному рівнях (табл.2).

Таблиця 2. Формули розрахунку часткових показників глобалізації

Назва часткового показника	Формула для визначення впливу глобалізації	
	на регіональному рівні	на національному рівні
1	2	3
Частка експорту інноваційної продукції в загальному обсязі інноваційних операцій	$D_{ER} = \frac{E_R}{VI_R}, \quad (1)$ <p>де E_R – обсяг експорту інноваційної продукції регіону, тис.грн.; VI_R – обсяг всіх інноваційних операцій регіону, тис. грн.;</p>	$D_{EN} = \frac{E_N}{VI_N}, \quad (9)$ <p>де E_N – обсяг експорту інноваційної продукції країни, тис.грн.; VI_N – обсяг всіх національних інноваційних операцій, тис. грн.;</p>
Коефіцієнт співвідношення імпорту та експорту інноваційної продукції	$Cor_{ER} = \frac{I_R}{E_R}, \quad (2)$ <p>де I_R – обсяг імпорту інноваційної продукції регіону, тис.грн.;</p>	$Cor_{EN} = \frac{I_N}{E_N}, \quad (10)$ <p>де I_N – обсяг імпорту інноваційної продукції країни, тис.грн.;</p>
Інноваційна продуктоємність праці іноземних спеціалістів	$P_R = \frac{F_R}{I_R}, \quad (3)$ <p>де F_R – чисельність іноземних спеціалістів, що працюють на підприємствах регіону, осіб;</p>	$P_N = \frac{F_N}{I_N}, \quad (11)$ <p>де F_N – чисельність іноземних спеціалістів, що працюють на підприємствах країни, осіб;</p>
Співвідношення виїзду та в'їзду фахівців	$S_R = \frac{OFF_R}{F_R}, \quad (4)$ <p>де OFF_R – чисельність фахівців регіону, що виїхали з країни (емігрували або знаходяться в тимчасовому відрядженні), осіб;</p>	$S_N = \frac{OFF_N}{F_N}, \quad (12)$ <p>де OFF_N – чисельність фахівців, що виїхали з країни (емігрували або знаходяться в тимчасовому відрядженні), осіб;</p>

**ФІНАНСОВІ МЕТОДИ МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА
КУРОРТНО-РЕКРАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ ВУЛИКОЇ ЯЛТИ**

Коефіцієнт витоку інтелектуальної інформації	$Inf_R = \frac{W_R}{OFF_R}, \quad (5)$ <p>де W_R – кількість виданих за кордоном або виконаних за спільною розробкою наукових праць фахівців регіону, одиниць;</p>	$Inf_N = \frac{W_N}{OFF_N}, \quad (13)$ <p>де W_N – кількість виданих за кордоном або виконаних за спільною розробкою наукових праць фахівців країни, одиниць;</p>
Співвідношення придбаної та виробленої інноваційної продукції	$MB_R = \frac{K_R}{W_R}, \quad (6)$ <p>де K_R – кількість придбаних за кордоном патентів, ліцензій тощо, одиниць;</p>	$MB_N = \frac{K_N}{W_N}, \quad (14)$ <p>де K_N – кількість придбаних за кордоном патентів, ліцензій тощо, одиниць;</p>
Коефіцієнт проникнення іноземної інноваційної продукції в економіку	$IN_R = \frac{FK_R}{K_R}, \quad (7)$ <p>де FK_R – кількість підприємств регіону з іноземним капіталом, одиниць;</p>	$IN_N = \frac{FK_N}{K_N}, \quad (15)$ <p>де FK_N – кількість підприємств країни з іноземним капіталом, одиниць;</p>
Показник, що демонструє обсяг іноземної продукції, що припадає на одне підприємство з іноземним капіталом	$Inc_R = \frac{VIG_R}{FK_R}, \quad (8)$ <p>де VIG_R – обсяг інноваційних операцій регіону на глобальному рівні, тис.грн.</p>	
Обсяг прямих іноземних інвестицій, що припадає на одне підприємство з іноземним капіталом		$DI_N = \frac{PI_N}{FK_N}, \quad (16)$ <p>де PI_N – обсяг прямих іноземних інвестицій в країну, тис.грн.;</p>
Співвідношення експорту та імпорту прямих інвестицій		$EI_N = \frac{IO_N}{PI_N}, \quad (17)$ <p>де IO_N – прямі інвестиції за кордон, тис.грн.;</p>
Коефіцієнт технологічності експорту інвестицій		$IH_N = \frac{IP_N}{IO_N}, \quad (18)$ <p>де IP_N – обсяг високотехнологічної продукції, що експортується, тис.грн.;</p>
Співвідношення експорту сировини та високотехнологічної продукції		$IES_N = \frac{ES_N}{IP_N}, \quad (19)$ <p>де ES_N – обсяг експорту сировинної продукції країни, тис.грн.;</p>
Співвідношення обсягів імпорту сировини та високотехнологічної продукції		$Sh_N = \frac{IS_N}{ES_N}, \quad (20)$ <p>де IS_N – обсяг імпортованої сировинної продукції країни, тис.грн.;</p>
Співвідношення обсягів імпорту високотехнологічної продукції та сировини		$IMS_N = \frac{IM_N}{IS_N}, \quad (21)$ <p>де IM_N – обсяг імпорту високотехнологічної продукції країни, тис.грн.;</p>
Коефіцієнт, що демонструє перевищення обсягу інноваційних операцій на глобальному рівні порівняно з обсягом ввозу високотехнологічної продукції		$VM_N = \frac{VIG_N}{IM_N}, \quad (22)$ <p>де VIG_N – обсяг інноваційних операцій країни на глобальному рівні, тис.грн.</p>

З урахуванням наведених показників, факторна модель рівня глобалізації господарської діяльності підприємств регіону в інноваційній сфері матиме вигляд:

$$IG_R = \frac{VIG_R}{VI_R} = D_{ER} * Cor_{ER} * P_R * S_R * Inf_R * MB_R * IN_R * Inc_R. \quad (23)$$

Факторна модель рівня глобалізації інноваційної сфери національної економіки матиме вигляд:

$$* IH_N * IES_N * Sh_N * IMS_N * VM_N. \quad (24)$$

Використовуючи методику вимірювання фінансової глобалізації [10, с. 146–153], можна побудувати моделі оцінки індексів глобалізації інноваційного розвитку регіону та країни в цілому:

$$IG_N = \frac{VIG_N}{VI_N} = D_{EN} * Cor_{EN} * P_N * S_N * Inf_N * MB_N * IN_N * DI_N * EI_N * \quad (25)$$

$$I_{IGN} = \frac{IG_{N1}}{IG_{N0}} \quad (26)$$

$$I_{IGR} = \frac{IG_{R1}}{IG_{R0}},$$

де 1 – відповідний показник за поточний період;

0 – відповідний показник за базовий період.

Запропоновані моделі оцінки індексів глобалізації можуть бути скоректовані відповідно до наявних статистико-аналітичних даних, але за особливостями своєї побудови не втраять свого змістовного навантаження.

Більш того, використання інших індикаторів означених індексів дозволить поширити спектр досліджень особливостей та наслідків дії глобалізаційних процесів за рівнем організації економічних суб'єктів суспільного виробництва.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Узагальнюючи вищевикладений матеріал, слід відзначити, що:

- необхідно характеризувати глобалізацію не лише як наднаціональний фактор, але й як внутрішньонаціональну тенденцію розвитку інноваційної активності економічних систем різного рівня організації;
- аналіз впливу глобалізаційних процесів на господарську діяльність суб'єктів в інноваційній сфері має бути здійснений за рівнями організації економічної системи шляхом визначення системи індикаторів, систематизація яких сприятиме розробці моделей індексів глобалізації;
- розрахунок індексів глобалізації за представленими в статті формулами надає змогу оцінити ступінь проникнення глобалізаційних процесів в інноваційну сферу національної економіки;
- на цій підставі, співставлення розрахованих індексів глобалізації окремих регіонів та країни в цілому дозволяє визначити місце певних регіональних підсистем в інноваційному розвитку суспільного виробництва під впливом глобалізаційних процесів світової економіки;
- співвідношення індексів глобалізації за різні періоди дозволяє, в свою чергу, проаналізувати темпи розповсюдження глобалізаційних процесів в інноваційній сфері економіки на національному та регіональному рівнях.

Подальші дослідження в цьому напрямку сприятимуть вирішенню цілого комплексу теоретичних і практичних проблем коректування векторів інноваційного розвитку регіональних економічних суб'єктів в межах національного та світового господарства під впливом глобалізаційних процесів, що має привести в перспективі до більш ефективної інтеграції посттрансформаційної економіки України в світове господарство.

Джерела та література

1. Білорус О.Г., Лук'яненко Д.Г. та ін. Глобальні трансформації і стратегії розвитку. – К., 1998. – 392 с.
2. Інноваційна стратегія українських реформ / Гальчинський А.С., Геєць В.М., Кінах А.К., Семиножко В.П. – К.: Знання України, 2002. – 336 с.
3. Економіка й організація інноваційної діяльності: Підручник / О.І.Волков, М.П. Денисенко, А.П. Гречан та ін.; Під ред.проф. О.І. Волкова, проф. М.П.Денисенка. – К.: ВД “Професіонал”, 2004. – 960 с.
4. Єрохін С.А. Фінансово-економічний механізм глобалізації // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 9. – С. 151–158.
5. Денисенко М.П., Гречан А.П. Глобалізація та її вплив на інноваційний розвиток України // Проблеми науки. – 2005. – № 1. – С.47–52.

**ФІНАНСОВІ МЕТОДИ МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА
КУРОРТНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ ВУЛИКОЇ ЯЛТИ**

6. World Investment Reports 2000–2005 // www.unctad.org
7. The World Bank. World Development Indicators. – Various issues // <http://www.worldbank.org/data>
8. Харламова Г.О. Інвестиційна стратегія України: максимізація вигід, мінімізація збитків // Економіка і держава. – 2006. – № 4. – С. 29–31.
9. Грига В.Ю. Теоретичні засади оцінювання технологічного рівня розвитку країни // Проблеми науки. – 2006. – № 2. – С. 23–28.
10. Стукало Н.В. Вимірювання фінансової глобалізації // Фінанси України. – 2006. – № 7. – С. 146–153.
11. Приतिकіна О.Л., Стасюк Ю.М., Щипанова О.В. Інноваційна політика України та інтеграція до ЄС // Фінанси України. – 2005. – № 5. – С. 36–43.
12. Зянько В. Глобализация и инновационный процесс: их взаимовлияние // Экономика Украины. – 2006. – № 2. – С. 84–89.

Іртлач М. О.

**ФІНАНСОВІ МЕТОДИ МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА
КУРОРТНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ ВЕЛИКОЇ ЯЛТИ**

Аналіз показників фінансово-господарської діяльності підприємств санаторно-курортного та туристичного комплексу Великої Ялти за курортний сезон 2007 року показав, що їх рентабельність залишається в діапазоні від –69% (ТОВ «Сметаліт») до 98% (готель «Відпочинок»). Ці підприємства відносяться до малого бізнесу, але у середньому рентабельність підприємств цієї галузі економіки в регіоні знаходиться на рівні 20%. При цьому спостерігаються низький рівень рентабельності при незначних коливаннях у підприємств санаторно-курортного комплексу, які можна віднести до класу середнього бізнесу з колективною формою власності. Якщо розглядати динаміку цього показника, то вона змінюється у позитивному напрямку у порівнянні з аналогічним періодом 2006 року. Але доцільно зазначити, що діяльність підприємств курортно-рекреаційного комплексу для регіону Велика Ялта є провідною і підвищення її ефективності є найбільш актуальною проблемою для органів виконавчої влади та її мешканців. Тому метою написання цієї статті є розробка пропозицій з формування ефективного економічного механізму розвитку малого підприємництва курортно-рекреаційного комплексу.

Для визначення його сутності та складових було проаналізовано наукові праці фахівців з економіки, менеджменту, антикризового управління таких як: Л. Абалкін [9], І. Бланк [2], А.Смельянов [10], Л.Лігоненко [5], Г. Одінцова [4], В.Стадник та М. Йохна [7], О.Терещенко [8], Г.Груба, В.Плакіда, В.Черепанова [] та ін. визначено сутність понять “механізм”, “господарський механізм”, “механізм управління”, “механізм управління активами” тощо.

На підставі проведеного дослідження літературних джерел цих авторів сформульовано, що під *економічним механізмом розвитку малого підприємництва курортно-рекреаційного комплексу* розуміється система, яка встановлює визначений порядок управління фінансово-господарською діяльністю суб’єктів господарювання у галузі санаторно-курортного комплексу та туризмі, що доцільно віднести до малого підприємства. Вона являє собою сукупність методів, способів, прийомів для застосування певних інструментів і важелів, що використовуються суб’єктами малого бізнесу в процесі фінансово-господарської діяльності у галузі курортно-рекреаційного комплексу.

Він визначає засіб розв’язання суперечностей, які виникають між органами виконавчої влади, бюджетними установами, підприємствами-партнерами, кредиторами, робітниками та власниками підприємств малого бізнесу, чия діяльність пов’язана із курортно-рекреаційним комплексом. Крім того, цей механізм є спосіб організації прибуткового суспільного виробництва, тому його можна визначити як соціально-економічний механізм, оскільки за його допомогою ці підприємства повинні вирішувати як економічні, так і соціальні питання регіону Велика Ялта. Перші пов’язані із формуванням умов для створення нових робочих місць у регіоні, підвищенні матеріального добробуту мешканців регіону, збільшенню надходжень до бюджету міста, які можуть бути використані на соціальні потреби. Другі – створення можливостей діяльності прибуткового комплексу послуг з відновленням фізичних сил та організацією розваг вітчизняного та зарубіжного суспільства на території курортів Автономної Республіки Крим.

Економічний механізм розвитку малого підприємництва курортно-рекреаційного комплексу охоплює два напрями впливу – вплив державного управління через відповідну політику та механізм щодо її реалізації, а також внутрішній механізм, який доцільно використовувати при впровадженні власної економічної політики суб’єкта господарювання малого підприємництва. Цей механізм будується на двох механізмах – механізми державного управління (*економічний механізм підтримки малого підприємництва*) та механізми функціонування підприємств (*економічний механізм підвищення ефективності діяльності підприємств курортно-рекреаційного комплексу*).

Кожна розвинута країна становлення ринкових відносин починала з формування умов для розвитку малого підприємництва. З цієї метою держава розробляла та затверджувала відповідні концепції, програми тощо, а потім будувала механізми державного управління щодо їхньої реалізації. Ці механізми стосуються вирішення питань права, економіки, організації, управління, інформаційного забезпечення, соціально-психологічних умов [3]. Вони повинні вирішувати проблеми стратегічного та поточного характеру. Однак, на наш погляд, найбільш важливими з точки зору впливу на діяльність суб’єктів малого підприємництва є економічний механізм, за допомогою якого вони мають можливість вирішувати проблеми формування фінансових ресурсів.